

KRVAVO ZNAMENJE

Pri Krvavem znamenju v Stari Loki so izvrševali smrtne kazni.

V stari zavezi so poznali usmrnitev s prebadanjem, kamenjanjem, v Kristusovem času križanje na različne načine. Sv. Peter se je dal križati, za razliko od Kristusa, z glavo navzdol. Sv. Andreja so križali na poševnem križu (andrejev križ na železnici). V srednjem veku so obglavljali, obešali, razčetverjali, pražili na ražnju, trli kosti na kolesu, kuhali, žive pokopavali, nabadali na kol, zastrupljali, utapljali, sežigali. Včasih sta bila že kazenski postopek s torturo in prestajanje kazni tako naporna, da so ljudje umirali, tudi če jim ni bila namenjena smrtna kazen. Kjer je še ohranjena smrtna kazen, jo danes izvajajo z ustrelitvijo ali obešenjem. V Ameriki uporabljajo bolj "human" električni stol. V Škofji Loki je imel zemljiški gospod, freisinški škof, pravico sodstva, vendar ne krvnega, tako imenovane "krvave rihte". Ta je bila dovoljena samo privilegiranim gospostvom. Škofov predstavnik, loški glavar, je smel le zasliševati. Izrekanje smrtnih kazni je pripadalo privilegiranim gospostvom. Za-

to sta v Loko, kadar je šlo za krvavo rihto, prihajala sodnik in rabelj iz Ljubljane. Deželnemu sodniku je asistiral sodni zbor z nad 20 člani, sestavljen iz loškega zunanjega in notranjega sveta. Znan je primer, ko je bil ljubljanski sodnik bolan in so dovolili, da je sodil loški mestni sodnik. Takrat gospostvo ni imelo stroškov za sodni postopek, ki so ga sicer plačevali. Verjetno je tudi rablja vsaj ob torturi smel zamenjevati kak grajski hlapec.

Za srednji vek ne vemo, koliko je bilo smrtnih obsodb v loškem gospostvu. Za 17. stoletje so ohranjeni zapisniki, tako imenovani deželskosodni protokoli, ki jih je obdelal dr. Pavle Blaznik.¹ Dve knjigi zapisnikov je našel v deželnem arhivu v Celovcu, kamor so jih odpeljali nemški okupatorji med drugo svetovno vojno. Od leta 1975

Starološki Gavžnik s križem in podrtim znamenjem ob vznožju. Kamnita klada naj bi izvirala iz Krvavega znamenja pri Dolencu

sta ti knjigi spet v Arhivu republike Slovenije v Ljubljani. Dr. Blaznik je ugotovil, da v knjigi niso vpisane vse smrtne kazni. Med leti 1625 in 1637 so obglavili štiri obsojence, leta 1626 tri, leta 1631 enega in štiri obesili, leta 1629 in leta 1631 pa po dva obglavili. Preostali vpisani primeri so se srečneje zaključili z raznimi kaznimi, globami in preiskovalnim zaporom, izgnanstvom, ali pa sodišče zanje ni bilo pristojno. Franc Pokorn je leta 1894 poznal te zapisnike, vendar v še širšem razponu kot dr. Blaznik, iz let 1625-1689.² Pokorn navaja, da so leta 1652 sežgali čarovnico.³ Izvedba smrtnih kazni je bila vedno zunaj mesta. Obešali so na Gavgah v Hribcih, kot še danes imenujejo predel na Pahovčevem hribu. Pred nekdanjo Dolenčevo hišo v Stari Loki pa so obglavljali. Pokorn je v Dom in svetu zapisal: "O loških krvavih sodbah nam še priča kraj 'pri krvavem znamenju' t. j. na mestu, kjer stoji dandanes "Jožekova hiša" št. 15 v Stari Loki, mimo katere drži pot v Crngrob. Na tem mestu so nekdanj na smrt obsojene obglavljali, druge pa na vrhu hriba "gavžnika" obešali na vislice". Kadar so peljali obsojenega zločinca v smrt, zvonil mu je mali zvonček, ki so ga zvali "malefizglöcklein". Odpravili so ga iz zvonika sedanje mestne župne cerkve leta 1683; po sklepu cerkvenega predstojništva pri cerkvenih računih."⁵

Srednji del znamenja

na obglavljenje do Dolenčeve hiše, obešenci pa so imeli svojo posebno pot na morišče. Ne vemo pa, kje so obsojence pokopavali. Kljub strogemu kaznovanju jim ni so smeli odreči posvečene zemlje. Prav gotovo je bil to nek poseben prostor v sklopu pokopališča pri Fari. Tudi samomorilci so imeli poseben prostor.

V Pokornovem času, pred nekaj več kot sto leti, je bila tradicija krvavega znamenja še živa. Na vojaški karti iz let 1763-1787 je znamenje še vrisano z rdečo barvo, kar pomeni, da je bilo zidano.⁶ Mogoče je bila ob kamnitem slopu še manjša kapelica. Na franciscejskem katastru v letih 1825-26 je v tem križišču vrisan objekt, ki presega velikost križa ali kamnitega slopnega znamenja in ima podobno velikost kot kapelica pod starološko cerkvijo. Krvavo znamenje (Blutiger Kreuz) se omenja še v zemljiških listinah v prvi polovici 19. stoletja. Služilo je za dokazovanje lokacije zemljiških deležev. Znamenje je verjetno služilo tudi za mejo mestnega pomerija, do koder je segala oblast mestnih organov. Podobno znamenje je bilo na koncu Karlovca in so ga pred zadnjo vojno prodali lastniku hišice na Kuclju v Poljanah. Krvavo znamenje so podrli, ko so zidali sedanjo Dolenčevo hišo leta 1865. V spomin na

Iz že omenjenih zapisnikov, ki jih je obdelal dr. Blaznik, sem pred leti povzel smrtne kazni z obešenjem. Loške gavge so bile desno od Kamnitnika, na Pahovčevem hribu. Ne vemo pa, kje so sežigali. Simbola krvave rih-te sta bila tnalno in vislice. Vislice so bile stalno postavljene, klado za obglavljanje pa so postavljali po potrebi pri Krvavem znamenju. Sodni postopek krvave rih-te je verjetno potekal na gradu. Od novega veka dalje so sodili za zaprtimi vrati. Od tu so šli obsojeni

kamnito slopasto znamenje in mogoče še na kapelico v bližini je lastnik na novi hišni fasadi dal slikarju Gosarju naslikati dve freski v vogalu hiše. V smeri proti Stari Loki je naslikan farni patron sv. Jurij, proti Crngrobu pa Oznanjenje, motiv ki mu je posvečena tudi cerkev v Crngrobu, kamor vodi pot mimo hiše. Kamniti deli znamenja so bili odveč. Ohranjeno kamnito klado so pozneje položili pod Prtižev križ na hribčku za gasilskim domom, ji naredili strešico in na zadnjo leseno steno naslikali sv. Jurija. V klado so vklesali puščico za denar. Celotna nadgradnja s pločevinasto streho in z leseno tablo sv. Jurija je že propadla. Kot otrok, pred 50 leti, pa se je še dobro spominjam. Nedvomno je ohranjena kamnita klada del znamenja, ne glede na to, kje je prvotno stala. Da gre zares za del Krvavega znamenja, so mi pravili stari Prifarci, ki so jim mame zabičale, da ne smejo niti pomisliti na groze, ki jih je videl ta kamen. Drugi del znamenja je uporabil Franc Dolenc na svojem trikotnem vrtu. Služil mu je kot podstavek za betonskega sokola. Oba Dolenca, oče in sin, sta bila znana loška Sokola. Tudi sokola so pred leti odstranili, podstavek pa je ostal. Do pred nekaj leti so bili ohranjeni še nekateri drugi kamniti detajli. Ohranjeni kamniti deli kažejo na 16. ali začetek 17. stoletja. Domiselnemu arhitektu bi bila dopolnitev in ponovna postavitvev znamenja ob analogiji s podobnimi ohranjenimi slopastimi znamenji zanimiv izziv. Lokacija rekonstrukcije bi bila lahko nekje pred Marketom ali celo na drugi strani križišča, bliže stolpnici. Najboljša pa bi bila na trikotnem Dolenčevem vrtu, kjer je stal sokol. Mogoče bi bila ponovna postavitvev v smislu revitalizacije Loke in popestritve turistične ponudbe prav zanimiva in atraktivna.

Del zgornjega dela Krvavega znamenja na Dolenčevem vrtu

Opombe

¹ Dr. Pavle Blaznik, Loški deželskosodni protokoli iz 1625-1637, *Loški razgledi* 23, 1976, str. 25-33.

² Franc Pokorn, Loka, Krajepisno zgodovinska črtica, *Dom in svet* 1894, ponatis 1995, str. 27.

³ Pokorn, str. 27.

⁴ Prtižev hribček s križem na vrhu ni ista lokacija kot pravi "Gavžnik" na Pahovčevem hribu. Pod Prtiževim križem pa je danes še del kamnitega Krvavega znamenja.

⁵ Pokorn, *Loka*, str. 24.

⁶ Vincenc Rajšp, Aleksandra Srše, *Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763-1787*, Opisi in karte, 4. zvezek, Znanstvenoraziskovalni center SAZU in Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana 1998.